

Issanda vastuvõturuumis

Me kõik istume Issanda vastuvõturuumis, oodates oma tundi. Tema vastuvõtusaal on hiiglaslik – seal on ootajatele pingid. Need pingid paiknevad peamiselt puiestikes ja parkides. Selles vastuvõturuumis on ka pikad koridorid, aga veel on seal mered ja ookeanid, linnad ja saared. Istud küll vastuvõturuumis, aga sind nagu polekski seal. Teed oma asjatoimetusi ja vahel läheb isegi meelest, et ükskord hüütakse sinu nime. Kuid sul tuleb iga hetk valmis olla selleks, et see juhtub. Kuidas ja kus see sünnib, ei tea keegi. Võib-olla jõuad ükskord hiiglasliku, lohakalt värvitud ukse ette, mille tagant säratab valgus. See pimestab sind, lööb su pahviks, tabab sind ootamatult. Ja siis tuleb sul vastust anda, mida oled teinud kõik need aastad, ehk tuleb sul isegi rääkida oma elust otsast peale ja kõigis üksikasjades.

Kuid lihtne reegel on astuda uksest sisse, muretsemata selle pärast, kas suudad vastata ladusalt. Seda lihtsat reeglit pole paraku suutnud järgida ükski elav hing.

Kuni sa räägid, kuni teed midagi, tuleb hobuseid pidevalt ohjata, sest kui neid tagasi ei hoia, paljunevad need taltsutamatud ratsud, sõidu ajal pudenevad nende kogumid laiali ja kihutavad eri suunda, jättes endast maha kabjamulgustused poris ja paljaks põlenud raja. Neid ratsusid on ju lihtsalt terved käputäied, puistuparved, lehvikukobarad ja vanker mitte ainult paiskub nende järel edasi, vaid võib ka ise nende all lõmastuda; need kabjalised on tunded, ohjeldamatud ja metsikud, asjata on nende taha vanker rakendatud – igaüks

neist haughobustest, araabia luigekaelttega siidise nahakulla all, tormab ju ise suunas. Ja neid ei pidurda, et ümberringi on pakane – nii palju on neis hetkelist elu ja tulipalavat valet.

Sellel hetkel paistab Eedeni kohal päike. See päike on oranž ja justkui eemalviibiv. Sellise seisundi kohta öeldakse videvikuvalgus, valgus kui Eedenis – see tähendab, seal, kus kõik on juba surnud. Aga valgus aina voogab ja sellel pole otsa, sest valguse allikas ei ole üldse päike, vaid eluhõõgus. Kuid see valgus seal on väga ühtlane ja, nagu öeldakse, väljendamatu, seega peidab see endas paljusid eripäraseid emotsioone, mida ei saa tõesti väljendada, vähemasti mitte üheaegselt, ja kui püüda väljendada, siis kõike järgemööda, alustada tuleb nendest tunnetest, mis tuikavad rinde all, kui vaatad seda maailma.

Mõtlesin juba kooliajast peale: mina saan selle maailmaga kõigest paremini hakkama. Sellele aitas kaasa ruske mägi meie maja ees. Ruske sellepärast, et seal oli alati sügis, vaseraudne sügis, kord koobaltihapude vitriolivarjunditega vasest lehesüsteemides, kord tume, roostene talvel lume all, kuhu uppusid mu põlved, kui kondasin läbimärgade jalgadega piki vanu tänavaid, kus olid poolpurustatud majad, millel vonklesid juveliirsed praod. See kuhtumatu närbumise vaim, see pideva hävitamise ja pragenemise närbumatu vaim, milles elas juba uus elu – ehk hoopis teistsugune kui see, mida me endale ette kujutame –, see vaim haaras mul käest ja keerutas hoovides, tubades ja siis jälle alla ja mäele või vihtus tantsu väikeste keeriste karussellina, mis muutsid nähtavaks ainult need lehed, mis tormasid nende keeriste ja tuulevigurite serval.

Kogu mu lapsepõlv möödus nende käänuliste tänavate pragudes. Aga kõige kohutavam polnud mitte lapsepõlv. Kõige

kohutavam oli kahetsus, mis tekkis hiljem. See lapsepõlv oli tulvil luustikke ja pelutavat anatoomikumi, kus olid piiritu- ses konserveeritud valged ja punased ohvitserid, poesellid, pesunaised ja poodnikud eelmisest sajandist. Mõelda vaid – anatoomiline teater! See ei sobi ju üldse kokku – teater ja anatoomia on koos nagu boršš ja Saturn! Kuid sellele vaata- mata oli säärase nimega asutus meie linnas olemas ja paiknes Funduklejevi ja Pirogovi tänavate ristmikul.

Zahhartšenko 1888. a reisijuhis on kirjas, et peale auditoo- riumide ja kõikide seadeldiste, mida on meditsiini uurimiseks vaja, väärib anatoomikumis tähelepanu siinne muuseum, mis asub ülemisel korrusel, kuhu viivad peasissepääsu juurest kaks treppi. Anatoomikumi muuseumi preparaatide kogu jaguneb kolmeks.

1. Vilnost toodud osa koosneb 1530 ühikust ja selles on kõik vajalik anatoomia õpetamiseks. Suur osa sellest kollekt- sioonist, 880 ühikut, koosneb luude arengu preparaatidest ja on Euroopas ainulaadne. Püha Vladimiri ülikool sai selle kol- lektsiooni pärast Vilno akadeemia likvideerimist ja see toodi prof V. A. Karavajevi järelevalve all Kiievisse.

2. Prof Walteri kollektsioon koosneb preparaatidest, mis täiendavad Vilno kollektsiooni; need on vahast ning kujuta- vad mitmesuguste loodete arengulugu, lisaks on siin koljude kogu.

3. Prof V. A. Betzi kollektsioon koosneb aju anatoomilistest ja histoloogilistest preparaatidest; kogu maht on 10 000 ühikut ja see on samuti Euroopas ainulaadne.

Aastaid hiljem sattusin säärasesse kohta Palermos, aga see polnud anatoomikum, vaid oli spetsialiseerunud surematusele

ülestõusmise tunnil, see tähendab, tunnil, mil sind lõpuks vastuvõtule kutsutakse. Need olid munkade-kaputsiinlaste katakombid. Pikkades koridorides lebasid sajad muumiad, kelle mumifitseerimise saladusest ordu vaikib. Teada on ainult see, et konserveerimiseks läks vaja suurt kogust äädikat, mida pole omakorda unustanud Sitsiilia veinimeistrid. Kord viiekümne aasta jooksul pandi muumiatele selga puhas ja pidulik rüü viimase moe järgi – ka koolnud ei tohi progressist maha jääda.

Kiievis on samuti niisugune nekropol. Võimsa jõe kohale küngastele on uuristatud Kiievi koobasklooster. Varem käidi seal küünaldega. Minu lapsepõlves viidi sisse elekter. Nõukogude ajal seerisid siin pidevalt vargad ja kloostri juures ootasid pühade säilmete ettevõtlikud ülesostjad. Meie katakombides on ainult mungad ja neid pole peaaegu nähagi. Mõnikord paistab pehkinud kanga alt uduse klaasi tagant kuivetunud käsi. Räägitakse, et pühamehed siin ei lagune. Ükskord maeti siia jumalasalgaja – rotid panid ta nahka.

Tsaari ja valgekaartlaste ajastu anatoomikumist rääkisid kõik dekadentliku igatsusega, erilise hõbetenorina kõneles daamide austaja ja isa sõber J. A., kes oli kirjutanud mõned kulinaaria- raamatud prantsuse köögist ja kes rääkis nimme poola aktsendiga. Ta pakkus end välja poolakana, Kiievis pakkusid ju paljud end välja poolakana, eriti need, kes olidki poolakad, või need, kellel oli õnne kanda vilina ja laksuga poola perekonnanimed. Ja kuigi nad polnud mingid poolkapitalistlikud läänepoolakad, lisas see neile peaaegu meretagust elegantsi, sest Varssavist Pariisi on ju kiviga visata. „Suudlen kätt“ asemel hääldasid need libašlahtitšid läbi nina „sdln ktt“. Nad käisid riides maneerlikult, kõrgilt, kandsid mingisuguseid

õlgkaabusid ja rombidega kaelarätte ning kordasid lakkamatult: „Ei ole kana lind ega Poola välismaa.“ Olgu, kuidas on, aga üks neist – J. A. – oli veiniasjatundja – siinkandis, kus ei kasvanud viinamari, vaid peamiselt peedid ja päevalilled, ning kus kasvatati lehma ja sigu. Kuid sigadega pole linnainimestel kuigi lähedasi suhted, sest öelda sea juuresolekul „sdln ktt“ või käituda austerlase või šlahtitsina on vähemasti veider. See-eest kutsus J. A. kõiki pannideks ja panideks.

Tulin ükskord Ševtšenko puiesteed pidi alla, kavatsedes minna Kreštšatikule, ja kohtasin J. A.-d. Valitses palavus. Paplid näisid selles ultravioletis otseku surnud ja hõbedased; laisad, sõiduplaanist maha jäänud bussid liikusid vaksali poole. Tänaval polnud hingelistki. Kõrbedes šantungülikonnas palavusest ja pühkides laubalt higi, hoidis J. A. kaenla all paksu käsikirjapakki. Ta oli just välja astunud masinakirjutaja juurest, kes trükkis tema kulinaariateost ümber juba kolmandat korda. J. A. päris hoolitsevalt, kuidas elavad minu kodused, küsis, kuidas koolis läheb, ja uuris, ega ma ole selgeks saanud masinkirja. Siis kaebas ta leitsaku üle, täpsemalt needis seda heasüdamliku muhelusega, ja küsis ootamatult:

„Pani Julia, kui vana te olete?“

„Kaksteist,“ vastasin ma, lisades aastakese, et näida vanem ja tõsisem.

„Kas te teate, kui vanalt kaotas Julia süütuse?“ Ta ütles need sõnad välja selgesti, seistes justkui laval, kummardudes pisut ja ajades õheville nähtamatu fraki sabaotsi.

„Süütuse? Võib-olla süü?“

J. A. vaatas mind pealaest jalatallani kui inimene, kes piinarikkalt kaupa uurib. Ta pühkis mitu korda oma punast laupa, mis oli kaetud läbipaistvate väikeste higipärlitega, nühhis

punaseid, verd täis valgunud silmi. Vajusin tema pilgu all äkki kühmu, nagu oleks mind tabatud alasti saunas. Nüüd tekkis mul ka endal tahtmine ennast kõrvalt vaadata. Ma ei leidnud endas midagi erilist – pruun, valge kraega koolivorm, mida kandsid kõik, kuklal „korvikeseks“ punutud patsid, kust olid välja pudenenud mõned karvakesed, lääpatallatud hallid kingad – need hakkasid tasapisi kitsaks jääma –, vaatamata palavusele sukkpüksid ja koorunud lakk näritud küüntel.

Siis vangutas J. A. äkki pead ja hakkas hüvasti jätmata tänaval edasi astuma. Tahtsin hüüda talle „nägemiseni“, kuid sattusin segadusse. Muidugi, ta oli hane, täidetud hane moodi, kes oli välja astunud tema kulinaariaraamatute rasvast läbiimbunud lehekülgedelt. Mingil arusaamatul põhjusel hakkasin ma teda äkki vihkama ja pärast püsis mul terve päeva silme ees tema ümmargune, leemendav, teatrilurjuse traatvuntsikestega nägu.

Pärast kahekümneminutilist automaatkõndi (Kreštšatikule ma enam ei läinud – J. A. oli suundunud sinnapoole) sattusin esimest korda eelmisest sajandist pärineva roosa pikliku hoone ette, millele oli sõnaselgelt kirjutatud „Anatoomiline teater“. Ja ma unustasin ebameeldiva kohtumise otsemaid.

Olime kõik anatoomikumist kuulnud arstitudengite jutude järgi. Lihtsurelikke sinna ei lastud. Seal, anatoomikumis, olid looted, seal anti etendusi. Minu tollase kujutluse järgi võitles Hamleti isa vaim seal öösiti formaliinis laipadega, kuni purustati meie linna. Aga linn oli siis tulvil aedu ja need aiad on siiani hävimatud uusasunduses, plastist suurlinnas.

Palju aastaid hiljem sattusin neile uulitsatele, kus roomsid halastamatud ekskavaatorikiskjad. Kuid minu värin anatoomikumi ees ja huvi selle vastu tekkis seepärast, et ma ei

suutnud kuidagi leppida, et materjal, millest me koosneme, on nii ebapüsiv.

Mind sunnitakse kasvama. Mind sunnitakse sirgu ajama paberist selgroogu. Mind mõõdetakse joonlaudadega, et mu kasv poleks seisma jäänud, mind kaalutakse, mind topitakse vitamiine täis. Vanemad hoiavad hoolega silma peal, et see kidur olend sööks liha. Vähemasti tundub neile, et ma pean olema isa eeskujul kidur. Ja keegi ei teadnud, kui vägevad tervise juured, kui väsimatud elumahlad tegid endale juba siis teed läbi õige toitumise kannatuste.

„Söö liha! Sa pead vähemalt kord päevas sööma tükikese liha.“

Liha – see on punased verelibled; minu arusaamise kohaselt tillukesed mehikesed, kes viivad hapnikku mu organismi kõikidesse orgudesse ja soppidesse, mis paneb nii kangekaelselt vastu kõigele tervele, reipale ja sirguvale. Kõik on sellepärast kohutavalt mures. Võib-olla ma jäängi kiduraks, valge kraega kääbuseks, ja mu jalad tarduvad igaveseks esimesse balletipositsiooni. Mulle tundus, et mu lapsepõlv, millest ei saanud kuidagi vabaks, kestab lõputult ja pärast satun ma – kääbus – otsekohe, nagu kõik teisedki, anatoomikumi.

Turuväljaku kohal laiutab raske diiselpäike. Jalge ees piiksuavad jutukad kollatibud, kes paiskuvad hiiglaslikest punutud korvidest kui palavus pannilt. Me astume ümmargusse turuhoonesse, jaheda kulinaarse tsirkuse kivikupli alla. Marmorlettidel on tardunud seapead ja mulle pistetakse pihku niiske pekikants. Kirevate pearättidega talunaistel on vasekarva käed, justkui värskest mullast küpsetatud. Siis algab kauplemine. Kõik toimub nagu udus. Mingisugune teatristseen keelutuste,

hurjutamiste, solvumistega. Lõpuks leitakse vastuvõetav hind. Leti tsinkpleki kohale jääb hetkeks rippu üldine juubeldamine. Kõik on rahul. Lõpus toimub südamlük hüvastijätt ja peaaegu vennastumine järgmise pühapäevani.

Minu dialoog lihaga jätkus hiljem, kui hammaste all oli tunda jäika vastupanu ja liha laskus söögitorus tinase raskusena. Seejärel tardus loomade surm mõneks tunniks minu organismi ja ma teadvustasin endale, et nüüd olen nende loomadega justkui mestis. Ma tormasin edasi nende hirmsööstus, kuni elusmaterjal oli minus viimse molekulini lõpuni seedinud. Siis andis hirm järele.

Linn

Linn oli õhtute veealuses valguses liikumatu. Algul olid meie vastas Baikove kalmumäe all hoovid roosade majaviilude ja klaasitud verandadega, mille siilu alt õhkus boršilõhna. Seal elasid naised, kes kandsid halle, veenilaienditel lonti vajunud sukki. Neis tardunud hoovides laksus pesu, nagu oleks tuul ise nühkinud ja loputanud seda oma sinistes lainetes. Ja kõigile meeldis seda pesu vaadata. Sinnasamasse, tuulepunnis linade vahele, ilmusid laps-kaptenid. „Pärituul,“ kisasid nad. Neid peletasid eemale eided, kes olid kui hambutud olendid, või siis eided, kelles kas helendasid veel või magasid juba igavest und Kiievi lõviemandate küüniste ja lakkadega saatuslikud kaunitarid. Seal hämaruses olid ka sellised lombid, mis kogusid päeva jooksul eriti hoolsalt päikest ja löikasid siis, viimasel hetkel enne loojumist, valgusega nii valusalt, nõnda andaluslaslik-ängistavalt silmi, et iga kord, kui keegi vaatas neid lompe, ütles ta endale tahtmatult: „Seal see ongi, valgus seal, meie elu teiselt poolelt, lakkamatu roosa valgus.“ Ja mõned rääkisid oma peas: „Ma näen neid lompe viimast korda, võib-olla päris viimast korda elus.“

Kuid lompidest tulvav valgus oli ebamaine, see oli valgus, mis ületas kõik maised footonid ja olemused, ning sellest ei saanud mõelda ega seda kirjeldada ja kui saigi kirjeldada, siis üksnes õndsuse seisundis ja mitte sõnadega, vaid mingi loomamõminaga.

Mina nägin neid lompe esimest korda sellel õhtul, kui põles tühermaa. Tühermaad olid meie linnas nagu mingid

tõelised lõputud stepid. Niipea, kui maja lammutati, kattusid varemed kohe mingite pikkade sitkete rohttaimedega ja loodus asus maad võtma ning äkki ilmusid ei tea kust kolnlased pajud, mis olid kohale liibanud Dnepri äärest, ning need pajud itkesid oma väätidega ja seepärast nimetatigi neid leinapajudeks. Ümberringi lendasid kotkad ja põldpüüd, aga isa käis muudkui ümber varemete ja rääkis: „Varsti lammutatakse kogu linn maha“ ning vangutas masendunult juba siis halli pead.

Nii ta ütles ja nii läkski.

Linn lammutati aja jooksul ja selle asemele ehitati hoopis teine linn ning seda juhtus palju kordi, seepärast ei tunne keegi kunagi seda linna ära.

Kuni ekskavaatorid lammutasid minu vaest, pragudes linna, õilmitsesid Dnepri ääres, selle kallastel, tormiliselt ja kärarikkalt ja pornolikult labase muusika saatel vähid õllega ja vesiroosid ning päevitunud higised sportlased – liibuvad püksid, punn väljas – sõidutasid pikakasvulisi tedretähniliisi näitsikuid mootorpaatides. Eriti joomased laulsid mootorimõirete saatel nende ladusate pühapäevade bensiinises õhus, aga kes ei joonud ega laulnud, need unistasid ja kannatasid lihtsalt niisama. Ja kui meil ka oli rõõmupäev, oli selles tingimata kibeduse kõrvalmaiku.